

ЗА СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ И РЕАЛИЗАЦИЯТА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО

Благомир К. Папазов

ON CONTEMPORARY CONDITIONS AND REALIZATION IN ARTS TEACHING

Blagomir K. Papazov

ABSTRACT: A basic problem accompanying the education process in Visual Arts is undoubtedly connected with eneciting the child's personality to fine arts performance. The Metods of Teaching Visual Arts aim at solving that problem.

KEY WORDS: visualarts,educators, education, teacher, school.

Изследването е финансирано по проект № РД-08-84/03.02.2017 г. от параграф на фонд „Научни изследвания” на ШУ „Епископ Константин Преславски”.

Според действащия Закон за предучилищното и училищното образование в Република България (ЗПУОРБ) *степен*та на училищното образование е основна и средна. В Закона са регламентирани Държавните образователни стандарти, които са съвкупност от задължителни изисквания за резултатите в системата на предучилищното и училищното образование, както и за условията и процесите за тяхното постигане. Държавните образователни стандарти в системата на предучилищното и училищното образование обхващат: предучилищното образование, усвояването на българския книжовен език, учебния план, общообразователната подготовка, профилираната подготовка, приобщаващото образование, оценяването на резултатите от обучението на учениците, познавателните книжки, учебниците и учебните помагала, организацията на дейностите в училищното образование и редица други образователни нормативни изисквания.

Държавният образователен стандарт за общообразователната подготовка включва структурата на Учебните програми по общообразователните учебни предмети, структурата на годишното тематично разпределение и изискванията към интегративните и новите допълнителни общообразователни учебни предмети в иновативните училища. Държавният образователен стандарт за общообразователната подготовка е съвкупност от изисквания за резултатите от обучението по всеки общообразователен учебен предмет в края на всеки етап от съответната степен на образование и определя целите, съдържанието и характеристиките на общообразователната подготовка, общообразователните учебни предмети и изискванията за резултатите от обучението по всеки общообразователен учебен предмет за придобиване на общообразователната подготовка.

Както всички дисциплини, учебният предмет „Изобразително изкуство“ се изучава съобразно стандартизирани Учебни програми, утвърдени от Министъра на образованието и науката. Учебните програми определят очакваните резултати в края на обучението, учебното съдържание (разпределено по основни теми), препоръчителното процентно съотношение на задължителните учебни часове, специфичните методи и форми за оценяване, дейности за придобиване на компетентности и междупредметни връзки.

Дисциплината „Изобразително изкуство“ през периода на основното образование (I-VII клас) се изучава задължително с общ учебен хорариум 417 учебни часа. През първия гимназиален етап дисциплината е задължителна и се изучава общо 54 учебни часа, като за всеки клас хорариумът е от 18 ч. Структурата на учебния план обхваща три раздела: раздел А – задължителни учебни часове; раздел Б – избираеми учебни часове и раздел В – факултативни

учебни часове. През втория гимназиален етап обучението се осъществява чрез избираеми или факултативни учебни часове.

Като съществена част от многобройните аспекти на културната сфера изобразителното изкуство, посредством многообразието на изразните си средства и форми на изява, е носител на послания и ценности, които са доказано незаменимо средство за развитие на емоционално-естетическото отношение на личността към заобикалящата реалност. Естетическите и възпитателните функции на изобразителното изкуство имат дълбоки педагогически традиции, както в световен, така и в национален мащаб, което е основателна причина в образователните системи изобразително-творческа активност на детската личност да стартира още от най-ранна възраст. Интензивните процеси, характеризиращи развитието на младата личност, предполагат методически обосновано и системно активиране на зрително-пространствените и естетическите възприятия чрез възможностите на различни изобразителни дейности (рисуване, моделиране, художествено конструиране, апликиране и др.). Учебно-възпитателният процес е съгласуван с необходимостта от създаване на условия за социална адаптация на подрастващите в измеренията на социо-културната реалност на заобикалящата ни действителност. Съобразен е с богатството на националните ни традиции и постижения на изобразителните изкуства, както и с приоритетните възможности за естетико-художествените въздействия на съвременните електронни информационно-комуникативни средства.

Естетическото възприемане (съзерцание) стимулира процесите, свързани с изграждане и формиране на индивидуалното естетическо отношение към заобикалящата действителност и произведенията на изобразителните и другите изкуства. С подчертаната си естетико-емоционална природа обучението чрез изобразителното изкуство е тясно обвързано с познавателните процеси, предварително и пряко влияе на рационалното познание.

Художествено-образователният процес обхваща две основни направления. Първото е *естетическо възприемане* на обекти и явления от заобикалящата ни реалност, на произведения на изобразителното и други изкуства (архитектура, театър, литература, кино и др.), а второто – *естетическа изобразителна дейност* (практически изобразителни задачи). И двете направления са обвързани неразривно, което на практика спомага за активизиране на основния механизъм за проява на индивидуалните творчески изобразителни изяви на децата. Естетическото съзерцание (възприемане) предполага своеобразно натрупване на визуален запас от познания за обектите и явленията около нас и света на изкуството, които в определени случаи са обвързани приоритетно със законите на красотата, с естетическите норми и категории, с моралните устои на съвременното общество. Естетическите изобразителни дейности имат подчертано предимство в хода на учебната работа. В тях се съсредоточават теоретико-практически и художествено-изразни проблеми на изобразителното изкуство. По този начин практическите задачи заемат функциите на основни единици в учебния процес.

Учебните творчески изобразителни процеси са взаимно обвързани, защото крайните им цели са насочени към изграждане на изобразителни умения и формиране на творческа активност. Освен това е необходимо да се подчертае, че целта и задачите на обучението и възпитанието чрез изобразително изкуство не си поставят за приоритет изграждането на специализирани (професионални) умения и качества за практическа творческа изобразителна дейност. Те са насочени преди всичко към формиране основите на естетическата култура чрез разкриване красотата и многообразието на изкуствата, което ще осигури на детската личност да развие емоционално-естетическо отношение към обектите и явленията от заобикалящия ни свят.

Чрез дисциплината „Изобразително изкуство“ се съдейства за развитие на зрително-възприемателните способности на младата личност, повишават се възможностите на визуалните представи, свързани с разнообразните начини за изграждане на реални и фантазни образи, изпълнени със съответни изобразителни материали и техники. Учениците натрупват

основни знания и опит за общуване с произведенията на изкуствата, формират естетически критерии за индивидуални преценки и становища.

Един от основните проблеми, съпътстващ учебно-възпитателния процес в отделните степени на образованието, е свързан безспорно с активизирането на детската личност към изобразително-творческата изява. Към разрешаването на този проблем са насочени голяма част от заложените цели и задачи в Учебните програми за съответните класове. Независимо от тяхното периодично обновяване и усъвършенстване основен фактор за оптималното и ефективно провеждане на учебния процес си остава водещата роля на учителя. Приобщаването към света на изкуството, стимулирането на естетическо съзерцание и практическа изобразителна дейност могат да се реализират както с професионалната ерудиция, така и с проявената творческа активност в работата на художника педагог по изобразително изкуство.

Оценяването по дисциплината „Изобразително изкуство“ е комплексно и се извършва чрез приложението на два основни показателя – дидактически и естетически. Входящото, междинното и изходящото равнище се оценяват основно чрез резултати от изпълнението на изобразителни задачи, визуален тест и отговори на въпроси. Дидактическите показатели се отнасят до изпълнението на предварително поставени проблемни задачи от усвоения учебен материал, докато естетическите показатели отразяват качествените характеристики на резултатите от изобразителната дейност, както в обективен (количествен), така и в субективен (качествен) план. Например – една количествена преценка може да се основе на определен процент от изпълнение на комплекс от задачи на урока, докато при качествения показател определена рисунка или пластика може да не отговаря стриктно на същите задачи, но да е изпълнена с присъщата за детската възраст експресивност, непринуденост и оригиналност.

Дидактическите основи на учебния процес са обвързани с принципите на хуманизма, общочовешките и национални ценности. Взаимоотношенията между учител и ученици са обвързани с изискванията на „егалитарната педагогика“ (педагогиката на взаимното сътрудничество между учител и ученик). В учебно-възпитателния процес учителят трябва да се стреми учениците да изпитват емоционално удоволствие от съприкосновението с изобразителните изкуства. Корекциите и преценките в хода на изобразителната дейност и обсъждането на резултатите трябва да са стимулиращи и в никакъв случай „наказателни“. Учебно-възпитателният процес по изобразително изкуство изисква подчертано взаимодействие с останалите учебни дисциплини, което най-често се изразява чрез съучастието на общи проблеми, теми и пр. Това осигурява необходимото единство между визуалните и абстрактно-логически мисловни процеси при възприемането и пресъздаването на образи, обекти и явления от заобикалящия свят.

Съвременното обучение по изобразително изкуство е във време, когато достъпът на информация е улеснен значително чрез глобалната електронна мрежа. Характерно за сегашното младо поколение, израснало с дигиталните информационни технологии, е възможността за връзка с Интернет и други електронни източници, посредством които се създават условия за обогатяване познанията в областта на теорията, практиката, историята и съвременните изяви и тенденции на изобразителните изкуства. В този смисъл в системата на съвременното обучение по изобразително изкуство е наложително да се осмисли и обогати утвърденият вече модел за визуална информация и комуникация, с което да се отговори на предизвикателството и се предложат интерактивни образователни методи и дигитални технологии, които безспорно ще активизират отношението на учениците към проблематиките на дисциплината. Възможностите на дигиталните електронни технологии оказват положително влияние, както в сферата на визуалните изкуства, така и върху развитието на обучението по изобразителни изкуства. В съвременните артистични изобразителни пространства особено голямо значение добиват възможностите на компютъра и съответните програмни продукти, свързани с възможностите на компютърната графика (векторна и растрерна), компютърната анимация, дигиталната фотография и други технологии, реализирани чрез софтуерните пакети AdobePhotoshop,

Coreldraw и графичните редактори Corelpainterclassic, Microsoft paint и др. Много компютърни програми дават възможност за изображения, които освен чрез „рисуване” се постигат и с формена, цвятова или графична обработка на готови стандартни образи, фигури и шаблони. Изображенията и останалите визуални форми могат да се променят чрез преместване, групиране, комбиниране, закриване, подравняване и други способности. Към изображенията могат да се добавя рисунки, текст, фотографии, видео, звук или комбинации от тях. Всички те, в зависимост от възрастовите и индивидуални възможности на учениците, както и от осигуряването на учебната материална база, позволяват да се създадат условия, в отделни области или единици от Учебната програма по Изобразително изкуство за съответен клас, учениците сами да структурират елементи от собствените си знания и умения, а учебният процес ще надмogne още повече негативите на пасивното възприемане, превръщайки ги в реално индивидуално и едновременно активно творческо съучастие.

През началния етап възможностите за участие на съвременните информационни средства се реализира чрез областта на компетентност – „Визуална комуникация“, а в прогимназиалния и първи гимназиален етап – „Визуална култура и електронни медии“. В пети клас, предвидената в Учебната програма глобална тема „Изкуство и виртуална среда“, обхваща три области – „Изобразително изкуство и дигитално изображение“, „Информационни страници за изкуството“ и „Изкуство и интерактивни мрежи за сътрудничество“. В шести клас като глобални теми присъстват „Визуални символи и знаци и дигитални технологии“, „Изкуство и фотография“ и „Визуални проекти чрез интегриране на образ и текст“. В седми клас глобалните теми, обхващащи възможностите на дигиталните технологии, са „Изкуство и виртуална среда – дигитални творби и проекти“ и „Интерактивни проекти, базирани върху синтеза между различните изкуства“, а в осми – „Дигитални изкуства в съвремението“. В девети клас глобалната тема в тази област е „Художествената култура и новите средства за информация и комуникация“, а в десети клас – „Художествени виртуални галерии“. Образователните дейности в обучението по изобразително изкуство не са свързани само с посочените конкретни теми в предложеното учебно съдържание. Те имат междупредметен характер и са насочени към придобиване на ключови компетентности, ориентирани към личностното развитие на ученика.

Характерно за учебно-възпитателния процес по изобразително изкуство в хода на обучението е, че за разлика от останалите предмети, понятийният апарат не се изчерпва в определен клас, а се увеличава и разгръща постепенно и спираловидно през целия образователен период.

Учителите, които преподават в областта на изкуствата, изпълняват основополагаща роля за развитието на творческия потенциал на децата. В тази насока в приетото през 2007 г. становище на Европейския съюз, относно състоянието на образованието и културата, се отбелязва: „...образованието и подготовката на учителите е елемент с изключително значение за модернизацията на европейските системи за образование и обучение.“ Подобряването на качеството на обучение е заложено като основна цел в разработената през 2010 г. от Европейския съюз работна програма „Образование и обучение“. Във връзка с нивото на обучението по изобразително изкуство във всички страни от Европейския съюз се извършва периодично мониторинг върху качеството на преподаване чрез различни форми на оценяване (тестове, анкети, диагностични изследвания и др.). Едновременно с това се извършва и външно независимо оценяване на резултатите на учениците от изобразителната им дейност в различните образователни етапи.

*Prof. PhD Blagomir Papazov
Department of Methods of Teaching Fine Arts
At Konstantin Preslavsky – University of Shumen
b.papazov@abv.bg*